

WHITEPAPER

10 EISEN WAAR EEN RI&E AAN MOET VOLDOEN

www.imaonline.nl

april 2014

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Eis 1 – Een RI&E is volledig	4
Eis 2 – Een RI&E is betrouwbaar	5
Eis 3 – Een RI&E is actueel	5
Eis 4 – De OR stemt in met de RI&E	6
Eis 5 – Een RI&E heeft aandacht voor werknemers	6
Eis 6 – Een RI&E gaat over beleid én werkvloer	7
Eis 7 – Een RI&E bevat BHV-advies	7
Eis 8 – Een RI&E heeft aandacht voor gezondheid	8
Eis 9 – Een RI&E bevat een weging (of juist niet)	9
Eis 10 – Een RI&E wordt getoetst	9

Inleiding

Over de eisen die aan een risico-inventarisatie & -evaluatie worden gesteld, bestaan veel misverstanden. Het gevolg hiervan is helaas dat zeer veel RI&E-rapporten onder de maat zijn. Een gemiste kans, want dit document is juist bedoeld om op systematische wijze te werken aan het verbeteren van de werkomstandigheden, het verhogen van het werkplezier en het terugdringen van ongevallen en ziekteverzuim.

Wettelijke eisen

De wettelijke basis van de RI&E staat geformuleerd in de Arbowet artikel 5 lid 1:
‘Bij het voeren van het arbeidsomstandighedenbeleid legt de werkgever in een inventarisatie en evaluatie schriftelijk vast welke risico's de arbeid voor de werknemers met zich brengt. Deze risico-inventarisatie en -evaluatie bevat tevens een beschrijving van de gevaren en de risico-beperkende maatregelen en de risico's voor bijzondere categorieën van werknemers.’

10 eisen

Om op basis van de wet een goede en nuttige RI&E op te stellen, zijn er tien eisen waaraan uw RI&E moet voldoen.

EIS 1. Een RI&E is volledig

Een RI&E die volledig is, besteedt aandacht aan alle arbozaken. Wanneer voorafgaand aan of tijdens het uitvoeren van een RI&E blijkt dat bepaalde zaken nader moeten worden uitgezocht, kunnen deze naar een later tijdstip verschoven worden en later als verdiepende RI&E worden uitgevoerd. Deze verdiepende RI&E's hoeven alleen maar te worden uitgevoerd als daar aanleiding voor is en deze zaken niet al direct in de algemene RI&E kunnen worden meegenomen. Dit is alleen zinvol wanneer deze zaken op relatief grote schaal in het bedrijf voorkomen. In de wetgeving (Arbobesluit en Kernenergiewet) is bepaald dat voor enkele groepen medewerkers en voor een aantal onderwerpen een (verdiepende) RI&E-verplichting geldt. Formeel betekent dit dus dat wanneer er bepaalde verdiepende RI&E's nog niet zijn uitgevoerd (en deze wel noodzakelijk zijn) de RI&E dus nog niet volledig is.

Plan van aanpak

Als een RI&E niet voorzien is van een plan van aanpak, is deze niet compleet. Zonder een volledig ingevuld plan van aanpak waarin de gekozen prioriteiten van het management zijn aangegeven en een tijdspad met verantwoordelijken voor de uitvoering, is de RI&E niet compleet.

Verdiepende RI&E's

Onderwerpen waarvoor een verdiepende RI&E zinvol zou kunnen zijn:

- gevaarlijke stoffen
- kankerverwekkende en mutagene stoffen
- asbest
- beeldschermwerk
- explosieve situaties
- biologische factoren
- fysieke belasting
- fysische factoren als geluid
- trillingen
- kunstmatige optische straling
- psychosociale arbeidsbelasting
- persoonlijke beschermingsmiddelen
- bijzondere groepen als jeugdigen, zwangeren en/of werknemers die borstvoeding geven, oudere werknemers
- ioniserende straling

EIS 2. Een RI&E is betrouwbaar

Een betrouwbare RI&E betekent dat de gepresenteerde gegevens een reëel beeld geven van de gevaren en risico's en niet slechts gebaseerd zijn op de subjectieve mening van één of slechts enkele mensen. Wanneer bijvoorbeeld gewerkt wordt met vragenlijsten, gesprekken of interviews zullen de persoonsgebonden zaken (zoals de beleving van het binnenklimaat, de mate waarin voorlichting is gegeven, etc) cijfermatig onderbouwd moeten zijn. Ook moet er in dat geval een voldoende hoge respons moet zijn.

Deze werkmethode staat in schril contrast met bepaalde branche-RI&E's die slechts door één centrale functionaris worden ingevuld. Hij of zij vult daarin dus namens alle collega's in hoe de werkbeleving is.

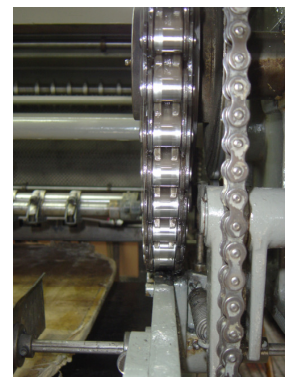
De betrouwbaarheid stelt ook eisen aan het aantal ruimtes en werkplekken dat in het kader van de RI&E wordt bezocht. Daarbij dient eveneens sprake te zijn van een representatieve steekproef. Om de vereiste betrouwbaarheid te kunnen berekenen, kan gewerkt worden met een steekproefcalculator.

Steekproefcalculator

Met een steekproefcalculator bepaal je de hoeveelheid personen, ruimtes, werkplekken, etc. die je ondervraagt of bezoekt om een betrouwbaar resultaat te krijgen. Een steekproefcalculator vindt u online, bijvoorbeeld op www.steekproefcalculator.com. Omgekeerd kunt u ook op basis van de verkregen respons (op vragenlijsten) met de steekproefcalculator berekenen wat de betrouwbaarheid van het onderzoek geweest is.

EIS 3. Een RI&E is actueel

Een RI&E dient actueel te zijn, wat strikt genomen betekent dat het als werkdocument wordt bijgehouden (een zogenaamd 'levende document'). Afspreken dat de RI&E bijvoorbeeld elk jaar wordt aangepast, kan dus eigenlijk niet. Stel dat de RI&E in januari geactualiseerd is en in maart van datzelfde jaar wordt een nieuwe machinelijn in gebruik genomen. Dat betekent dat de RI&E op dit punt direct moet worden bijgewerkt. Stel dat dit niet gebeurt en de actualisatie inderdaad pas in januari van het volgende jaar plaatsvindt, dan is dat een wettelijke overtreding. Immers worden mogelijke gevaren en risico's niet onderkend, ze blijven onbenoemd en worden niet aangepakt. Wanneer later in dat jaar een ongeval plaatsvindt met die machine, komt het bedrijf er niet mee weg te roepen dat bij de eerstvolgende actualisatie van de RI&E de betreffende machinelijn zou worden meegenomen.

Nieuwe machine = nieuwe RI&E

Dat had direct na de plaatsing (en liever ook al voorafgaand aan de plaatsing) van die nieuwe machinelijn moeten gebeuren, waarna mogelijk direct al risicoreducerende maatregelen hadden moeten worden getroffen om de kans op ongevallen te verminderen.

Actuele inzichten

Naast actuele ontwikkelingen op de werkvloer, moeten ook actuele inzichten in de RI&E opgenomen worden. Verouderde maatregelen mogen niet geadviseerd worden. De meest recente inzichten om bepaalde risico's te voorkomen dan wel te beperken zijn te vinden in de betreffende branche-RI&E's, de overeenkomstige arbocatalogi, arbokennisdossiers, richtlijnen en Arbo-Informatiebladen.

EIS 4. De OR stemt in met de RI&E

De ondernemingsraad heeft instemmingsrecht over majeure arbozaken. Daarbij behoort dat de OR vooraf instemt met de wijze waarop de RI&E gedaan wordt (de scope, hoe en wat, de mate van betrokkenheid van de werknemers, de termijn, enz.) en met het ingevulde plan van aanpak.

De ondernemingsraad dient zoveel mogelijk op het niveau van de onderneming te acteren. Dit betekent dat zij dus niet te gedetailleerd moet gaan kijken: het gaat om de hoofdgedachte. Ook bij het instemmen met het plan van aanpak gaat het om het plan van aanpak op ondernemingsniveau en niet op de deelplannen per afdeling of gebouw. De ondernemingsraad is immer een ondernemingsraad en geen afdelingsraad. In de RI&E-rapportage moet zijn aangegeven hoe de OR bij de RI&E betrokken is geweest.

EIS 5. Een RI&E heeft aandacht voor werknemers

In de RI&E moet een beschrijving staan welke preventieve taken aan medewerkers worden toegewezen en welke deskundigheid (ervaring en 'uitrusting') bij die 'preventiemedewerkers' voor het uitvoeren van die taken vereist is. Ook staat beschreven hoe medewerkers toegang hebben tot deskundige personen. Dit kunnen die zogenaamde preventiemedewerkers zijn. Daarnaast kan het ook gaan om een of meer kerndeskundigen.

Medewerkers moeten weten bij wie zij terecht kunnen met vragen op arbogebied. Ten slotte moet er in de RI&E voldoende aandacht zijn voor bijzondere groepen, voor zover deze aanwezig zijn binnen het bedrijf.

Voorbeelden van bijzondere groepen

- Jeugdigen
- Ouderen
- zwangere vrouwen
- etnische minderheden
- minder validen
- derden
- schoonmaakpersoneel
- alleenwerkers
- thuiswerkers
- stagiaires
- uitzendkrachten

EIS 6. Een RI&E gaat over beleid én werkvloer

In een RI&E moet zowel aan beleidsmatige zaken als aan de concrete risico's op de werkvloer aandacht besteed worden. Beleidsmatig omdat bekeken moet worden hoe de organisatie de zaken formeel geregeld heeft, welke spelregels zijn afgesproken (procedures e.d.), hoe de verantwoordelijkheden en zaken als voorlichting en toezicht geregeld zijn. Maar uiteindelijk gaat het om de feitelijke handelingen op de werkvloer. Juist op de werkvloer zijn de gevaarsbronnen aanwezig en worden de risico's gelopen. Daar vinden ongevallen plaats en zijn mogelijk onbedoelde blootstelling aan gevaarsbronnen die ook op termijn tot letsel kunnen leiden. Door de screening op de werkvloer tijdens de RI&E wordt geverifieerd of de afgesproken beleidszaken daar wel voldoende worden nageleefd.

EIS 7. Een RI&E bevat BHV-advies

Uit de RI&E blijkt welke risico's wel en nog niet afdoende zijn beheerst. Om de gevolgen van de resterende risico's (in afwachting van verdere reductie van die risico's door het uitvoeren van het plan van aanpak) te beperken, dient in de RI&E een advies te staan over de omvang en vaardigheden van de bedrijfshulpverleningsorganisatie. Daarbij moet uitgegaan worden van de zogenaamde maatgevende scenario's: de ergste situaties die in het bedrijf kunnen optreden. Op basis van het plaatsvinden van deze *worst case* situaties moet de BHV-organisatie adequaat zijn toegerust en kunnen optreden. De RI&E dient hier uitsluitend over te geven.

Wanneer in de loop van de tijd de risico's in het bedrijf verder gereduceerd worden (door het uitvoeren van het plan van aanpak met verbetermaatregelen) kan dat tot gevolg hebben dat met een minder zware BHV-organisatie kan worden volstaan (immers de risico's zijn kleiner) en kan ook verzekeringstechnisch een goedkopere verzekering worden afgesloten.

EIS 8. Een RI&E heeft aandacht voor gezondheid

In de RI&E moet aandacht gegeven worden aan ongevallen, ziekteverzuim en beroepsziekten. Aanvullend daarop moet een advies staan over de aan te bieden (periodieke) arbeidsgezondheidskundige onderzoeken (PAGO's). Immers op basis van de geïnventariseerde risico's kan ingeschat worden welke gezondheidseffecten daaruit zouden kunnen ontstaan bij ongewijzigd beleid. Om inzicht te krijgen in de lichamelijke toestand van betreffende werknemers en de ontwikkeling hierin in de loop van jaren te kunnen volgen (monitoren) kunnen (en moeten) deze arbeidsgezondheidskundige onderzoeken worden aangeboden.

Verplicht aan te bieden PAGO's betreffen onder andere:

- jeugdige werknemers
- nachtarbeid
- gevaarlijke stoffen
- asbest
- biologische agentia
- beeldschermwerk
- geluid
- trillingen
- kunstmatige optische straling
- duikarbeid
- lood

Medische checks

Naast PAGO's kunnen ook breder gerichte medische checks worden aangeboden (de zogenaamde preventieve medische onderzoeken). Deze zijn in tegenstelling tot de PAGO's niet wettelijk verplicht, maar kunnen ook bijzonder nuttig zijn om een goed gezondheidsbeeld van de werknemers te verkrijgen (op groepsniveau). Vervolgens kan daarop het te voeren beleid ten aanzien van duurzame inzetbaarheid, bewegings- en voedingspatronen bepaald worden.

EIS 9. Een RI&E bevat een weging (of juist niet)

In de RI&E dient duidelijk te staan beschreven of met bepaalde zaken wel of geen wettelijke voorschriften zijn overtreden. Bepaalde gevaren en risico's moeten namelijk direct worden aangepakt omdat hiervoor duidelijke wettelijk minimumvoorschriften bestaan. Het langer laten bestaan van deze gevaren en risico's door deze in een plan van aanpak met een weegfactor onder te brengen die gefaseerd wordt uitgevoerd, kan eigenlijk niet.

De wetgeving is hierover echter niet geheel duidelijk en is zelfs enigszins misleidend. Aan de ene kant staan er stellige (deterministische) voorschriften in (geboden en verboden en regels waar men zich aan moet houden). Aan de andere kant wordt gesuggereerd dat alle gevaren en risico's via een risico-inventarisatie mogen worden gewogen (probabilistische benadering) en gefaseerd mogen worden aangepakt. Deze laatste benadering wordt in vrijwel alle branche-RI&E's gehanteerd. Bedrijven kunnen hiervan het slachtoffer worden als degene die de RI&E uitvoert dit beeld niet scherp heeft en vervolgens de bedrijven verkeerd adviseert. In veel RI&E-rapporten wordt dit niet duidelijk aangegeven.

Bepaalde zaken moeten dus juist niet gewogen worden (geëvalueerd worden qua grootte van het risico), maar moeten direct worden aangepakt omdat deze een directe overtreding vormen van bepaalde wettelijke minimumvoorschriften.

EIS 10. Een RI&E wordt getoetst

Het toetsen van de RI&E is bedoeld om een bepaalde kwaliteitsborging te verkrijgen. Immers iedereen mag een RI&E uitvoeren, dat hoeft dus niet door deskundigen gedaan te worden. Om toch te bereiken dat er een kwalitatief goed product wordt afgeleverd die aan de gestelde eisen voldoet, is het systeem bedacht dat, wanneer er niet al een of meer gecertificeerde kerndeskundigen aan de uitvoering van de RI&E heeft meegewerkt, deze daarna wel moet worden getoetst. Hebben er wel een of meer gecertificeerde kerndeskundigen aan meegewerkt, dan hoeft toetsing natuurlijk niet. Immers door hun inbreng bij de uitvoering is de kwaliteit ook al geborgd. Toetsing zou dan dubbel op zijn.

Niet wettelijk vereist, wel zinvol

Een RI&E kan gezien worden als een lijst vol met mankementen: een symptomenlijst. Wanneer deze ook als zodanig wordt gebracht en bijgevolg zo wordt gezien, ontstaat de kans dat het dweilen blijft met de kraan open. Het management kan daardoor immers in de verleiding komen alleen maar dat lijstje 'euvels' af te werken. Fundamentele oorzaken waardoor die risico's ontstaan zijn, zijn niet beschreven en worden daarom ook mogelijk niet aangepakt. Het gevolg is dat er steeds weer opnieuw risico's bij komen (immers de kraan lekt nog steeds).

Betere RI&E's kijken dan ook naar de achterliggende factoren waardoor die risico's ontstaan zijn en geven adviezen om te komen tot de aanpak van die meer fundamentele oorzaken. In die zin zijn goede RI&E's vergelijkbaar met goede ongevalonderzoeken. Immers ook daar gaat het erom meer naar de achterliggende oorzaken te kijken en die weg te nemen in plaats van te blijven steken bij de directe aanleidingen van de ongevallen.

Interessant kan het zijn de trendanalyse van ongevallen in een bedrijf (waarbij gekeken is naar de basisrisicofactoren) te vergelijken met de resultaten van een goede RI&E waarin eveneens naar de fundamentele zaken is gekeken. De overeenkomst zou treffend kunnen zijn.

Tenslotte de OHSAS 18001

De OHSAS 18001 (Occupational Health and Safety Assessment Series) als internationaal breed geaccepteerde norm voor Arbomanagementsystemen (in de toekomst wordt dit de ISO 45001 norm) gaat op punten in haar eisen die aan de RI&E gesteld worden verder dan de Arbowedgeving. Dit betreft onder andere zaken als omgaan met veranderingen, routinematig en niet-routine matig werk, menselijk gedrag, inzichtelijkheid van de weging van de risico's. Goede RI&E's kunnen ook al met deze aanvullende elementen rekening houden.

Fundamenteel in de aanpak van de RI&E is vooraf al een inschatting te maken wat voor veiligheidscultuur binnen het betreffende bedrijf aanwezig is en te bepalen welk ambitieniveau het bedrijf op arbogebied heeft. Daarop kan vervolgens de werkwijze en breedte van de RI&E afgestemd worden.

Meer informatie

- *Handboek Risicobeheersing, een stappenplan voor het maken van een RI&E*, W. van Alphen, D. Verhage, Uitgeverij Kerckebosch, 2011. www.kerckebosch.nl
- *Arbo-Informatieblad AI61: Risico-inventarisatie en –evaluatie, methoden en valkuilen*, W. van Alphen, SDU Uitgevers, 2014.
- Arbokennisdossier RI&E (www.arbokennisnet.nl).

Auteur:

Wim van Alphen, veiligheidkundige en arbeidshygiënist, 2014

In opdracht van:

www.kerckebosch.nl